

Nr 47

Utlåtande i anledning av motioner angående samordning av jordbruks- och miljövärdspolitiken.

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upplagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 150 av herr Bengtson m. fl. och II: 169 av herr Hansson i Skegrie m. fl., vari hemställts att riksdagen beslutar om sådan ändring i gällande författning och tillämpningsföreskrifter rörande rationaliseringsstödet till jordbruket att stöd kan lämnas på särskilda villkor till projekt som har betydelse ur natur- och miljövärdssynpunkt i enlighet med motionernas syfte,

dels de likalydande motionerna I: 823 av herr Eskilsson m. fl. och II: 942 av herr Eliasson i Moholm m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en utredning, syftande till en samordnad bedömning av frågor om jordbrukslokalisering och landskapsvård m. m.,

dels de likalydande motionerna I: 831 av herr Kristiansson, Axel, m. fl. och II: 943 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., vari hemställts dels att riksdagen uttalar sig för en samordning av jordbruks- och naturvärdspolitiken, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en sådan ändring i kungörelsen om stöd till lantbrukets rationalisering m. m. att lantbruksnämnderna kan ge stöd till i sig själva icke lönsamma jordbruksföretag eller deltidjordbruk då detta med beaktande av samhällets kostnader för landskapsvård är ekonomiskt motiverat, dels att i övrigt beaktas vad i motionerna anförts beträffande jordbrukets betydelse för landskapsvården.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionsparen I: 150 och II: 169 samt I: 831 och II: 943 från statens naturvårdsverk, lantbruksstyrelsen, Sveriges Lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk samt över motionerna I: 823 och II: 942 från statens naturvårdsverk, lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, Sveriges Lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk. Se bilaga till detta utlåtande.

Utskottet. Mot bakgrund av den pågående nedläggningen av jordbruksjord och därav följande förändringar av kulturlandskapet framförs i föreliggande motioner förslag till åtgärder som syftar till att bevara ur miljösynpunkt särskilt värdefulla områden. Bl. a. framhålls behovet av att sam-

ordna jordbruks- och naturvårdspolitik. I motionerna I: 823 och II: 942 föreslås sålunda att en utredning tillsätts med uppgift att ta upp nämnda samordningsfråga och samtidigt beakta jordbrukets beredskaps- och lokaliseringsfrågor. I de båda övriga motionsparen, I: 150 och II: 169 samt I: 831 och II: 943, påyrkas sådan ändring av gällande bestämmelser för jordbrukets rationalisering att statligt stöd under vissa förutsättningar kan lämnas även vid olönsam jordbruksdrift som motiveras av bl. a. naturvårdssynpunkter.

Utskottet får med anledning av förevarande motioner erinra om vad utskottet denna dag anfört i sitt utlåtande nr 45 dels om riksdagens tidigare behandling av frågan om verkan ur landskapsvårdssynpunkt av nedläggningen av jordbruksjord, dels om pågående utrednings- och forskningsarbete på området. Utskottet har i nämnda utlåtande avstyrkt motionsledes framförda förslag om utredning av bl. a. formerna för landskapsvården med hänvisning till berörda utredningar m. m. I överensstämmelse därmed finner utskottet ej heller nu behandlade motioner böra föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen lämnar motionerna I: 150 och II: 169, I: 823 och II: 942 samt I: 831 och II: 943 utan åtgärd.

Stockholm den 27 november 1969

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Lage Svedberg (s), Hedström (s), Skårman (fp), Hermansson (cp)*, Magnusson (s), Augustsson (s), fru Hultell (m), herrar Skagerlund (fp) och Ingvar Andersson (m);

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie (cp), Persson i Skänninge (s), Lundmark (s), Trana (s)*, Eskilsson i Likenäs (s), Jonasson (cp), fru Sundström (s), herrar Nygren (s)*, Berndtsson (fp)* och Krönmark (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Skårman* (fp), *Hermansson* (cp), fru *Hultell* (m), herrar *Ska-gerlund* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp), *Berndtsson* (fp), och *Krönmark* (m), som anser att andra stycket i utskottets yttrande samt utskottets hemställan bort utbytas mot text av följande lydelse:

»Utskottet får ——— (lika med utskottet) ——— på området. Utskottet förutsätter att den arbetsgrupp med företrädare för bl. a. statens naturvårdsverk och lantbruksstyrelsen, som omnämns i utlåtande nr 45, även tar upp till prövning frågan om sådan ändring av gällande bestämmelser för jordbrukets rationalisering som föreslås i motionerna I: 150 och II: 169 samt I: 831 och II: 943. Genom en sådan ändring skulle lantbruksnämnderna få möjlighet att mera direkt medverka i landskapsvården. Utskottet har i utlåtande nr 45 avstyrkt motionsledes framförda förslag om utredning av bl. a. formerna för landskapsvården med hänvisning till berörda utredningar m. m. Under hänvisning till det anförda behöver ej heller nu ifrågavarande motioner föranleda någon vidare åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen anser motionerna I: 150 och II: 169, I: 823 och II: 942 samt I: 831 och II: 943 besvarade med vad utskottet i det föregående anförte.»

Yttranden över motionsparen I:150 och II:169 samt I:331 och II:943**Statens naturvårdsverk (2.4.1969)**

Naturvårdsverket framhåller att de frågor som tas upp i motionerna och som berör naturvården är föremål för utredning. Sedan Kungl. Maj:t den 9 juni 1967 uppdragit åt statens naturvårdsverk att följa inverkan ur landskapsvårdssynpunkt av minskningen i jordbruksjordens omfattning tillsattes en arbetsgrupp för att utreda och samordna de åtgärder som inom ramen för nämnda uppdrag kan vidtagas på landskapsvårdens område. I gruppen ingår representanter för lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, naturvårdsverket, Kommunförbundet och RLF.

I avvaktan på resultatet av arbetsgruppens utredning finner naturvårdsverket inte skäl tillstyrka bifall till motionerna.

Lantbruksstyrelsen (15.4.1969)

Med stöd av följande motivering föreslår lantbruksstyrelsen att motionerna inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

De båda motionsparen behandlar gränsområdet mellan jordbruks- och naturvårdspolitiken. Rörande hithörande frågor uttalade riksdagen, när 1967 års jordbrukspolitiska riktlinjer fastställdes, att det ej var möjligt att speciellt främja naturvården genom generella jordbrukspolitiska åtgärder, utan att erforderliga insatser borde ske inom ramen för naturvårdspolitiken. Härefter har Kungl. Maj:t uppdragit åt statens naturvårdsverk att under beaktande av vad i proposition 1967: 95 och jordbruksutskottets utlåtande 1967: 25 anförts i ämnet följa inverkningarna ur landskapsvårdssynpunkt av minskningen i jordbruksjordens omfattning. För att fullfölja uppdraget har naturvårdsverket tagit initiativet till att bilda en arbetsgrupp bestående av företrädare för lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, Riksförbundet Landsbygdens Folk och Svenska kommunförbundet. Arbetsgruppen arbetar med de frågor som upptagits i motionerna och beräknas kunna redovisa vissa förslag inom ett år. I avvaktan härpå är lantbruksstyrelsen inte beredd att förordna några särskilda åtgärder i landskapsvårdande syfte med anledning av jordbruksarealernas minskning.

I sammanhanget bör även nämnas att lantbruksorganisationen har att i arbetet med jordbrukets rationalisering så långt möjligt taga hänsyn till naturvårdssynpunkterna. Detta sker bl. a. på så sätt att naturvårdssynpunkterna beaktas vid investeringar i djurstallar och i samband med torrläggningsföretag m. m. Statsmakterna har dock inte gett nämnderna befogenhet att av hänsyn till exempelvis landskapsvården lämna statligt stöd enligt rationaliseringskungörelsen i sådana fall, där kungörelsens bestämmelser inte är uppfyllda. Lantbruksstyrelsen har därför i sina anvisningar till lant-

bruksnämnderna rörande tillämpningen av rationaliseringskungörelsen anfört följande beträffande landskapsvärden i samband med ändrad markanvändning. »Där starka allmänna skäl talar för att en bygd bör hållas öppen men igenbuskning eller skogsplantering trots detta kan väntas bör nämnden där så är möjligt och ur allmän synpunkt önskvärt samt i mån av resurser söka bidra till att förutsättningar för rationell jordbruksdrift uppkommer. Detta kan ske genom rådgivning och ekonomisk planering vad gäller bl. a. produktionsinriktningen och bistånd vid sammanförande av större arealer under gemensamt brukande. Det senare kan ske antingen genom enskilda brukares tillköp eller tillarrendering eller genom bildande av sammanlutningar för gemensam animalieproduktion eller betesdrift. Man bör dock hålla i minnet att för exempelvis rationell köttproduktion med ungnöt eller får fordras dels goda naturliga förutsättningar för foderproduktion, dels avsevärda sammanhängande arealer.»

Sveriges Lantbruksförbund (15.4.1969)

Lantbruksförbundet uttalar sig för en samordning av jordbruks- och naturvårdspolitikerna och anför vidare bl. a. följande.

Lantbruksförbundet vill erinra om att 1967 års rationaliseringskungörelse lämnar mycket litet utrymme för nämnderna att bevilja lånegarantier (eller bidrag) med hänsyn till naturvårdsintressen. Lönsamhetsbedömningen kommer praktiskt taget alltid före sådana hänsyn vid prövning av t. ex. ansökning om garanti för rationaliseringslån av skilda slag. Även om det i och för sig utgör en ekonomisk fördel för en lantbrukare att erhålla en lånegaranti utställd av staten (bättre amorteringsförhållanden, lägre ränta etc.) än att få lån utan sådan garanti, skulle innebörden av att lantbruksnämnderna särskilt beaktade naturvårdsintressena vid beviljandet av lånegarantier bli den, att jordbrukarna själva fick riskera att avstå från full lönsamhet enbart med hänsyn till naturvårdsintressena. Dessa intressen utgör dock en allmän angelägenhet och kostnaderna för att tillgodose dessa bör inte rimligtvis överlastas på de enskilda lantbrukarna.

Man kan enligt Lantbruksförbundet diskutera det lämpligaste sättet att tillgodose naturvårdsintressena i samband med rationaliseringsarbetet. Under hänvisning till vad förut sagts vill förbundet understryka, att direkta bidrag på det ena eller andra sättet måste komma in i bilden. Man kan inte utan vidare förutsätta, att jordbrukarna skall ta på sig de ekonomiska konsekvenserna av att driva ett jordbruk, vars fortbestånd enbart motiveras av naturvårdssynpunkter. Åtgärder bör därför enligt förbundets mening vidtas för att bidragsvägen främja naturvärden i den mån detta kan ske genom stöd åt fortsatt jordbruksdrift.

Riksförbundet Landsbygdens folk (20.4.1969)

Riksförbundet tillstyrker de båda motionsparen med följande motivering.

Som framhålls bl. a. i motionerna I: 150 och II: 169 är rationaliseringskungörelsen utformad på sådant sätt att lantbruksnämnderna i praktiken har svårt att positivt beakta naturvårdssynpunkterna trots att det i riks-

dagsbeslutet förutsatts att så skall ske. Riksförbundet delar helt motionärernas uppfattning att det är mycket angeläget att en ändring av bestämmelserna kommer till stånd på denna punkt.

Eftersom natur- och miljövård är en allmän angelägenhet är det nödvändigt att skälig ersättning utgår till lantbrukare i områden där man av naturvårdsskäl vill upprätthålla jordbruksproduktion. I vissa fall torde en årlig ersättning vara en lämplig form för kompensation. De i motionerna föreslagna metoderna synes också kunna övervägas.

Av samma skäl tillstyrker riksförbundet motionerna I: 831 och II: 943, som behandlar likartade problem. Det är enligt riksförbundets mening ofrånkomligt att snarast åstadkomma en samordning av jordbruks- och naturvårdspolitiken. Utan sådan samordning kan inte de praktiskt bästa och ur samhällsekonomisk synpunkt billigaste lösningarna diskuteras fram. Det bör betonas att naturvårdsproblemen inte kan lösas genom punktinsatser och avsättning till naturreservat. Om nuvarande jordbrukspolitiska målsättning skall fullföljas kommer mycket stora åkerarealer att hotas av nedläggning och det behövs utomordentliga insatser för att förhindra förbuskning och förslumning av kulturlandskapet. Ett fortsatt upprätthållande av jordbruksproduktion i någon form är ett alternativ som i de flesta fall både ur praktisk och ekonomisk synpunkt torde vara överlägset.

Yttranden över motionerna I: 823 och II: 942

Statens naturvårdsverk (2.4.1969)

Naturvårdsverket påpekar att den samordning av problemen kring jordbrukets strukturomvandling som motionärerna efterlyser redan är föremål för olika utredningar. För naturvårdsverket framstår det som mest ändamålsenligt om ytterligare utredningar kunde anstå i avvaktan på resultatet av hittills initierade undersökningar. Med hänsyn härtill är verket för närvarande inte berett tillstyrka bifall till motionerna.

Lantbruksstyrelsen (15.4.1969)

Lantbruksstyrelsen som inte finner behov föreligga att tillkalla den av motionärerna begärda utredningen anför följande.

De allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken enligt 1967 års riksdagsbeslut kan sammanfattas i huvudmålsättningar rörande följande tre områden:

1. jordbruksproduktionens omfattning
2. rationaliseringen av lantbruksföretagen
3. prissättningen av jordbrukets produkter.

Motionerna I: 823 och II: 942 behandlar följande tre punkter ur 1967 års beslut om målsättningen för jordbrukspolitiken:

1. rationalisering av lantbruksföretagen
2. beredskap ifråga om livsmedelsförsörjningen
3. jordbruksproduktionens lokalisering.

Beträffande beredskapsaspekten kan sägas att den var en bland många

faktorer som lades till grund för fastställandet av produktionsmålsättningen. Den blev bl. a. avgörande för fastställandet av den nivå under vilken produktionsvolymen inte skulle tillåtas sjunka.

Om jordbruksproduktionens lokalisering gjordes 1967 endast ett kort uttalande i anslutning till diskussionen om prismålsättningen (prop. 1967: 95 s. 74). Där uttalades sålunda att en betydande jordbruksproduktion även i fortsättningen borde upprätthållas i norra Sverige. Med hänsyn härtill borde även i framtiden jordbruket där få särskilt stöd i form av bl. a. extra mjölkpristillägg och särskilt rationaliseringsstöd. Frågan om jordbruksproduktionens lokalisering togs alltså inte upp som någon huvudfråga.

Som en följd av den tekniska och ekonomiska utvecklingen inom jordbruket ställs allt större krav på åkerjorden som produktionsunderlag. För att erhålla en lönsam produktion måste vissa minimikrav uppfyllas beträffande fältens bonitet, storlek, form samt läge i förhållande till brukningscentrum.

Som ett led i jordbrukets anpassning och i enlighet med de jordbrukspolitiska målsättningarna utgår därför stora arealer sämre jordbruksjord ur produktionen. Takten torde f. n. uppgå till 50 à 60 000 hektar årligen. Denna nedläggning resulterar inte enbart i en krympning av åkerarealen utan också i en koncentration av produktionen till slättbygdsområdena och de bättre områdena i mellanbygderna, dvs. till de områden som har en sådan produktionsförmåga, att man kan erhålla tillfredsställande ekonomiskt utbyte av insatt kapital och arbete och där jordbruket kan repliera på tätorter för erforderlig service.

Den pågående utvecklingen och speciellt koncentrationen av jordbruksproduktionen mot slättbygderna innebär enligt motionärerna en försvagning av landets allmänna försörjningsberedskap och ökar landets sårbarhet.

Det produktionsbortfall som förorsakas av att stora arealer årligen tas ur produktionen kompenseras i stor utsträckning av den produktionshöjning som växt- och husdjursförädlingen samt förbättrade odlings- och utfodringsmetoder möjliggör. Produktionsvolymen har f. ö. under de senaste åren legat mycket högt. Detta beror givetvis främst på tillfälligt god skörd. Det är dock inte osannolikt att en sådan höjning av den normala avkastningsnivån skett att självförsörjningsgraden höjts.

Enligt lantbruksstyrelsens mening finns det i vart fall inte något i nuvarande utveckling, som tyder på att den fastställda lägsta självförsörjningsgraden under överskådlig tid skulle riskera att underskridas.

Jordbruksproduktionens koncentration mot slättbygden behöver i ett avspärrningsläge inte innebära några nackdelar. Denna lokalisering torde i en sådan situation snarare innebära fördelar, då den effektivaste och rationellaste produktionen erhålles i dessa bygder.

Om en koncentration av landets jordbruksproduktion till vissa områden i en krigssituation skulle öka landets sårbarhet undandrar sig lantbruksstyrelsens bedömning. Skulle så vara fallet torde dock andra alternativ att motverka detta, t. ex. lagerhållning, te sig mera ekonomiska än att med hjälp av generella jordbrukspolitiska åtgärder försöka upprätthålla en olönsam produktion i områden med svaga naturliga förutsättningar för jordbruk. Skäl föreligger därför inte för närvarande enligt lantbruksstyrelsens mening att av denna anledning ompröva det jordbrukspolitiska programmet.

Beträffande vad som av motionärerna sägs om svårigheten för kombinerade jord- och skogsbruksföretag att erhålla statligt stöd vill styrelsen erinra

om att huvuddelen av de företag som nu erhåller statligt stöd är just kombinerade jord- och skogsbruksföretag.

Ifråga om jordbrukets betydelse för landskapsvård kan nämnas att Kungl. Maj:t uppdragit åt statens naturvårdsverk att under beaktande av vad som i proposition 1967: 95 och jordbruksutskottets utlåtande 1967: 25 anförts i ämnet följa inverkningarna ur landskapssynpunkt av minskningen av jordbruksjordens omfattning. För att fullfölja uppdraget har naturvårdsverket tagit initiativ till att bilda en arbetsgrupp bestående av representanter för lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, Riksförbundet Landsbygdens Folk och Svenska Kommunförbundet. Denna fråga är alltså f. n. föremål för överväganden. Kommitténs arbete beräknas kunna slutföras inom ett år.

Arbetsmarknadsstyrelsen (18.4.1969)

Arbetsmarknadsstyrelsen lämnar i anledning av förevarande motioner vissa uppgifter om de lokaliseringpolitiska åtgärder som genomförts under senare år. Styrelsen redovisar också en ökad inriktning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna på natur- och miljövård.

Statens jordbruksnämnd (22.4.1969)

Jordbruksnämnden redovisar följande synpunkter i anledning av motionerna.

Motionärernas slutsatser beträffande rationaliseringspolitikens inverkan på jordbruksproduktionens lokalisering och de beredskapsmässiga olägenheterna härav kan allmänt sett biträdas av statens jordbruksnämnd. Det bör dock påpekas att den koncentration som sker av jordbruksproduktionen och av den på dess produkter baserade livsmedelsindustrin inte i större utsträckning kan anses försvaga rikets försörjning under en avspärrning. Inför ett krigsläge innebär däremot den pågående utvecklingen en klar försämring av livsmedelsberedskapen.

Med undantag för de konsekvenser för försörjningen i ett krigsläge, som jordbrukets omlokalisering i samband med pågående strukturomvandling kan leda till, har jordbruksnämnden i den översyn av försörjningsberedskapen som berörs i motionen ingående behandlat med livsmedelsberedskapen sammanhängande frågor. Därav framgår att vår livsmedelsberedskap är ofullständig och i flera avseenden behäftad med allvarliga brister. I översynen framläggs förslag som syftar till att uppnå och vidmakthålla en godtagbar livsmedelsberedskap. Såvitt nämnden kan finna torde i vad gäller denna del av planeringen inom livsmedelsområdet intet ytterligare vara att vinna genom en utredning av det slag som föreslås i motionen.

De från beredskapssynpunkt negativa effekterna av den pågående omlokaliseringen av jordbruket motverkas bl. a. av beredskapslagring inom inkvarteringsområden samt extra mjölkprästillsätt och bildande av s. k. KR-jordbruk i de norra delarna av landet. I den mån jordbruksnämnden finner förändringar i försörjningsläget motivera en omlokalisering eller ökning av beredskapslagringen kommer nämnden att vidta respektive föreslå erforderliga åtgärder. I fråga om det särskilda stödet till det norrländska

jordbruket har nämnden denna dag i ett remissyttrande till jordbruksdepartementet med anledning av en framställning om höjning av det extra mjölkpristillägget i de norra delarna av landet uttalat sig för en särskild översyn.

Sveriges Lantbruksförbund (15.4.1969)

Såsom redovisats under yttranden över motionerna I: 150 och II: 169 samt I: 831 och II: 943 har Lantbruksförbundet bl. a. uttalat sig för en samordning av jordbruks- och naturvårdspolitiken. Vidare har förbundet i anledning av motionerna I: 821 och II: 956 till årets riksdag tillstyrkt, att en parlamentarisk kommitté tillsätts för att överse beredskapsfrågan. Förbundet anför vidare bl. a. följande.

Det torde få förutsättas, att denna fråga därvid tas upp också med hänsyn till de regionala problemen i beredskapen samt att man beaktar de möjligheter som finns att via rationaliseringspolitiken medverka till en ur beredskapssynpunkt lämpligare lokalisering av produktionen. I detta sammanhang må nämnas att enligt vad förbundet erfarit inom jordbruksnämndens planeras vissa undersökningar rörande den regionala försörjningsberedskapen. Dessa kan betraktas som ett komplement till det utredningsarbete som nämnden redan utfört.

Riksförbundet Landsbygdens folk (20.4.1969)

Utöver vad som i ämnet uttalats i yttrande över motionerna I: 150 och II: 169 samt I: 831 och II: 943 anför riksförbundet följande.

En samordnad bedömning av jordbruksfrågor och landskapsvård måste komma till stånd. Nödvärdigt är också att livsmedelsberedskapen tas in i bilden. De utredningar som under senare tid gjorts av jordbruksnämnden visar att livsmedelsberedskapen ingalunda är tillfredsställande och att en sänkning av självförsörjningsgraden i fredstid förutsätter en väsentlig förstärkning av beredskapslagringen. Livsmedelsberedskapen har emellertid också en regional aspekt. En koncentration av produktionen till vissa slättbygdsområden i södra Sverige med åtföljande koncentration av livsmedelsindustrin försämrar i hög grad beredskapsläget. Riksförbundet vill bara som exempel nämna margarinindustrin. Det är uppenbart att vi redan nu är mycket sårbara och att en ytterligare utglesning av produktionen i skogs- och mellanbygderna — evakueringsområdena — allvarligt skulle försämra beredskapsläget.

I olika sammanhang har riksförbundet framhållit jord- och skogsbrukets roll som lokaliseringsfaktor. Jord- och skogsbruket är viktiga basnäringar för flera industri- och servicegrenar och har därmed stor betydelse för samsättningen. Det finns därför all anledning att vid utformningen och tillämpningen av jordbrukspolitiken beakta de lokaliseringspolitiska aspekterna. Den i här behandlade motioner begärda samordningen av de ställiga aktiviteterna och målsättningarna framstår därför som ytterst angelägen.